

Amsterdam Wetlands

Klimaatplan voor landschap van internationale allure

Het gebied Laag Holland boven Amsterdam is een landschappelijke parel met grote historische waarden. Tegelijkertijd kampt het gebied met tal van opgaven, zoals dijkversterking, bodemdaling, recreatieve druk en de noodzaak van natuurherstel. Terreinbeheerders en het recreatieschap willen 12.000 hectare veenweidegebied duurzaam inrichten en beheren voor natuur- en erfgoedwaarden.

Amsterdam
Wetlands
beoogt oude
waarden een
plek te geven in
de leefomgeving
van de toekomst

Waterland-Oost bij Uitdam. | Foto Marjolein den Hartog, KISSMYARTS

Historische verkavelingspatronen, beschermde dorpsgezichten en sporen van oude dijkdoorbraken langs de Zuiderzee: samen vertellen ze het verhaal van de ontginningsgeschiedenis van het laagveenlandschap ten noorden van Amsterdam, genaamd Laag Holland – een icoon van het oer-Hollandse landelijk gebied. De openheid, de veenpakketten, historische kavelpatronen, de variëteit aan gebruik en ondernemerschap op veenpolders en op droogmakerijen bieden een ongekende kwaliteit, op nationaal en internationaal niveau.

Het gebied kent cultuurhistorisch waardevolle elementen als de Beemsterpolder en de Stelling van Amsterdam, beide Unesco-werelderfgoed. Er liggen verschillende natuurgebieden met Europese bescherming. Dit waardevolle landschap ligt te midden van het sterk verstedelijkte gebied van de metropoolregio Amsterdam en Alkmaar – waar de komende jaren het aantal inwoners en bezoekers flink blijft groeien.

Natuurgebied

Om in Laag Holland landschap en natuur te beschermen en te verbeteren hebben Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, Recreatie Noord-Holland en Staatsbosbeheer in 2018 een perspectief opgesteld voor de lange termijn, onder de noemer Amsterdam Wetlands. Het gaat om in totaal 12.000 hectare versnipperd natuurgebied die in handen zijn van verschillende terreinbeheerders. Door te lage waterpeilen daalt de veenbodem. Bestaande voorzieningen zijn te weinig gericht op aanvoer van gebiedseigen water. Door beter afgestemd water- en natuurbeheer en slimme recreatiemogelijkheden maken straks van Amsterdam Wetlands één groot aaneengesloten en aantrekkelijk natuurgebied met meer biodiversiteit, landschappelijke diversiteit en cultuurhistorische beleving en recreatiemogelijkheden. Het gebied wordt daarmee een stuk klimaatbestendiger, kan een grote hoeveelheid CO₂ opslaan en tegelijkertijd zal de bodemdaling afnemen of zelf tot staan worden gebracht. Wellicht groeit er straks weer veen. En, ten slotte, binnen dit duurzame ecologische en economische perspectief blijft er ruimte voor het produceren van gezonde voeding en typische streekproducten.

Bijdragen aan uitvoering

In het toekomstperspectief zijn twee koersen voor 2050 benoemd: 'groeïend veen', gebied waar wordt ingezet op het stoppen van de bodemdaling door veengroei, en 'historisch veen', cultuurhistorisch waardevolle veenweidelandschappen vol vogels. Amsterdam Wetlands beoogt oude waarden een plek te geven in de leefomgeving van de toekomst. Hiervoor wordt in het project in het kader van de Erfgoed Deal een nieuwe methodiek ontwikkeld, die gebaseerd is op de aanpak die Staatsbosbeheer al eerder toegepaste in Waterland-Oost, een deelplan van Amsterdam Wetlands in opdracht van de provincie Noord-Holland. De Erfgoed Deal draagt bij aan de uitvoering van Waterland-Oost, om daar lessen te leren die voor het hele gebied van belang zijn. In Waterland-Oost stond Staatsbosbeheer voor de opgave de natuurkwaliteiten te verbeteren vanuit een integrale benadering – met name om de bodemdaling tegen te gaan en de biodiversiteit te vergroten. Het gebied ligt pal ten noorden van Amsterdam tot aan Monnickendam en grenst aan het Markermeer. Staatsbosbeheer werkte de koers uit voor 'historisch veen'. In deze koers is het behoud en de ontwikkeling van het open cultuurhistorisch waardevolle landschap het uitgangspunt. Naar verwachting zal er ook op langere termijn een vorm van landbouw in het gebied blijven. Het landschapsbeeld van het typische Hollandse landschap met koeien in de wei is immers door zijn eeuwenlange ontginningsgeschiedenis gevormd.

Uitvoerige analyses

De provincie Noord-Holland vroeg Staatsbosbeheer om een ambitieplan voor zijn terreinen te maken voor de periode tot 2030. Voldoende water van goede kwaliteit is een basisconditie voor biodiverse natuur maar ook voor de landbouw en andere functies. Drie bureaus – Smartland, Bui-Te-Gewoon en Witteveen en Bos – werden betrokken om uitvoerige analyses van bodem, water, flora en fauna, en van recreatieve en landschappelijke waarden te maken. Dat leverde kaarten van het gebied op, gecombineerd met praktische beheerkennis over weidevogels en

Waterland, beleefbaar landschap. | Foto Marjolein den Hartog, KISSMYARTS

Uitvoering van natuurplannen maakt tevens oude verkavelingsstructuren en dijklinten weer zichtbaar

landschap en een ecohydrologische onderbouwing van het gebiedswater. Deze inzichten zijn gedeeld in verschillende expertateliers waar zo'n 30 betrokken organisaties en in totaal 140 mensen aanwezig waren. Hierdoor ontstond meer duidelijkheid waar en op welke manier verschillende opgaven kunnen worden gekoppeld.

Inrichting en borden

Het resultaat van deze fase was Perspectief Waterland-Oost, waarin een toekomstbeeld wordt geschetst voor het versterken van natuur en landschap, dat ook recreatief beter beleefbaar is. Zo worden met de uitvoering van natuurplannen tevens oude verkavelingsstructuren en dijklinten weer zichtbaar en wordt het verhaal van het landschap op meerdere plekken verteld door specifieke inrichting en borden. Ook de provincie, gemeenten, het waterschap, Rijkswaterstaat, de Agrarische Natuurvereniging Waterland en Dijken en andere belangenorganisaties droegen bij aan de discussie over een meer duurzame inrichting van het gebied.

De precieze maatregelen om de natuur te versterken verschillen per deelgebied. Programma's als Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit Markermeerdijken en Programmatische Aanpak Grote Wateren dragen bij aan de doelstellingen van het Perspectief.

Landschappelijke samenhang

Het Perspectief is geen ontwerp en ook geen breed gedragen gebiedsproces maar een langetermijnperspectief op hoe de terreinen van Staatsbosbeheer kunnen bijdragen aan diverse doelen in het landelijk gebied.

Hieruit volgt een benadering vanuit vier landschappelijk samenhangende eenheden: de weidevogelkerngebieden (met naast de grutto, de Kievit het liefst de kempiaan in grote getalen weer terug), de natte structuur van de oude veenstroom de Dieën (met ruimte voor riet en bloemrijke

hooilanden), de buitendijkse gebieden (met visplaatsen) en de stadsentree (een aantrekkelijke overgangszone naar de stad). Om de landschappelijke samenhang in beeld te brengen zijn ook initiatieven van andere partijen meegenomen, zoals van Natuurmonumenten in Polder IJdoorn en van een particulier die een waar weidevogelparadijs maakt. Deze en andere plannen zijn opgenomen in het gezamenlijke Perspectief. Het zijn nog geen ontwerpen maar ze vormen de opmaat voor inrichtingsplannen die worden opgesteld in overleg met direct betrokkenen en met maatregelen op het gebied van bodemdaling, soortenbeleid en versterking van cultuurhistorische waarden.

Opschalen

Voor de komende acht jaar is 9,2 miljoen euro nodig voor Waterland-Oost, voor verbetering van de terreinen gecombineerd met landschapsherstel en het versterken van de recreatieve beleving. Voor een deel van de financiering wendde Staatsbosbeheer zich tot de Erfgoed Deal. Met die bijdrage is het de bedoeling nu deze ontwerpende benadering op te schalen naar een groter gebied binnen Amsterdam Wetlands. Hiervoor werkt Staatsbosbeheer samen met Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland en Recreatie Noord-Holland. Binnenkort wordt gestart met de uitvoering van de plannen in Waterland-Oost in samenwerking met de provincie Noord-Holland en andere omgevingspartners. Die samenwerking is een bijzondere meerwaarde van het project. Door elkaar op ideeën te brengen en samen dingen te organiseren komt integraal werken binnen handbereik, net als het doel om bij klimaatplannen de verschillen in ontstaansgeschiedenis zichtbaar te maken. Zo wordt cultuurhistorie weer levend en het landschap aantrekkelijker.

Vera Geelen is projectleider veenlandschappen bij Staatsbosbeheer. Saline Verhoeven is programmamanager Amsterdam Wetlands, bij Landschap Noord-Holland.

Amsterdam Wetlands met op de voorgrond Oostzaan, daarachter natuur- en recreatiegebied Het Twiske en natuurgebied IJperveld. | Foto Jan Tuijpp